

Ганна ЛИСЕНКО,
orcid.org/0000-0003-3781-5572

викладач кафедри дизайну
Комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
(Запоріжжя, Україна) jar.svit@gmail.com

ЗНАЧЕННЯ ХУДОЖНІХ ПЛЕНЕРІВ У МИСТЕЦЬКІЙ СЦЕНІ ЗАПОРІЖЖЯ

У цій статті висвітлюється трансформаційний вплив художніх пленерів, багаторічних мистецьких заходів, що відбувалися у Запоріжжі – Міжнародного пленеру «Хортиця крізь віки» та мистецького проекту «Запорізький пейзаж». Через мультидисциплінарну призму дослідження розглядається динамічне зближення мистецтва та історії в контексті цих подій, проливаючи світло на те, як вони поглиблюють зв'язок між художниками, громадою та культурно-історичною ідентичністю міста. Розглядаються питання важливості та основні причини проведення художніх пленерів Запоріжжя, історія їхнього створення, значення для художнього життя Запоріжжя та України в цілому.

Вивчаючи мотивації та творчі процеси митців-учасників, дослідження розкриває, як вони перетинають минуле та сучасність, вдихаючи життя в історичні події через свої унікальні мистецькі перспективи.

Запорізькі пленери заповнюють прогалину між мистецтвом та громадською активністю. Публічні виставки, воркшопи та спілкування митців створюють простір для розмов між поколіннями про мистецтво, історію, культуру та національну ідентичність. Обмін знаннями, що відбувається в результаті, збагачує розуміння аудиторією свого коріння, сприяючи формуванню почуття причетності до історії Запоріжжя та Хортиці.

Крім того, у статті розглядається, як ці події впливають на розвиток художнього життя, культурної та історичної ідентичності Запоріжжя. Твори мистецтва, створені під час заходів, фіксують колективну пам'ять як міста, так і острова, формуючи візуальний міст між історичними епохами та сьогоденням. Переосмислюючи історію, ці роботи посилюють яскравість мистецького ландшафту Запоріжжя.

Насамкінець, ця стаття висвітлює творчий вклад митців, стилістичне та жанрове розмаїття створених робіт, а також розкриває роль запорізьких пленерів як каталізаторів дослідження перетину мистецтва та історії. Аналізуючи творчі процеси художників, залучаючи перспективи громади та вивчаючи значення пленерів у формуванні нарративу міста, дослідження підкреслює, як мистецтво слугує динамічним інструментом для історичного дослідження та збереження української культури. Зрештою, це дослідження сприяє нашому розумінню того, як мистецькі зусилля можуть встановити глибший зв'язок між громадою та її історичним корінням, активізуючи мистецькі процеси та збагачуючи культурно-мистецьку тканину міста.

Ключові слова: художній пленер, мистецтво, художнє життя, мистецькі процеси.

Hanna LYSENKO,
orcid.org/0000-0003-3781-5572

Lecturer at the Department of Design
Municipal Institution of Higher Education “Khortytisia National Educational and Rehabilitational Academy”
of Zaporizhzhia Regional Council
(Zaporizhzhia, Ukraine) jar.svit@gmail.com

THE IMPORTANCE OF THE ARTISTIC PLEIN AIRS IN THE ART SCENE OF ZAPORIZHZHYA

This article explores the transformative impact of artistic plein airs, art events that have taken place in Zaporizhzhia – the International Plein Air: «Khortytisia through the Ages» and the «Zaporizhzhia Landscape' art project». Through a multidisciplinary lens, the research examines the dynamic convergence of art and history in the context of these events, shedding light on how they deepen the connection between artists, the community and the cultural-historical identity of the city. The importance and main reasons for holding artistic plein airs in Zaporizhzhia, their history of creation and their significance for the artistic life of Zaporizhzhia and Ukraine as a whole are considered.

By studying the motivations and creative processes of the participating artists, the research reveals how they intersect past and present, bringing historical events to life through their unique artistic perspectives. Zaporizhzhia plein airs bridge the gap between art and civic activism. Public exhibitions, workshops and interactions between artists create a space for intergenerational conversations about art, history, culture and national identity. The resulting exchange of knowledge enriches audiences' understanding of their roots and fosters a sense of belonging to the history of Zaporizhzhia and Khortytisia.

The research also explores how these events influence the development of artistic life and the cultural and historical identity of Zaporizhia. Artworks created during these events capture the collective memory of both the city and the island, creating a visual bridge between historical eras and the present. By reinterpreting history, these works enhance the vibrancy of Zaporizhia's artistic landscape.

Finally, this scholarly article highlights the creative contribution of the artists, the stylistic and genre diversity of the works created, and reveals the role of Zaporizhia's plein airs as catalysts for exploring the intersection of art and history. By analysing artists' creative processes, incorporating community perspectives, and examining the significance of plein airs in shaping the city's narrative, the research highlights how art serves as a dynamic tool for historical exploration and preservation of Ukrainian culture. Ultimately, this study contributes to our understanding of how artistic efforts can create a deeper connection between the community and its historical roots, activate artistic processes, and enrich the cultural-artistic fabric of the city.

Key words: artistic plein air; art, artistic life, artistic processes.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття ознаменувався значним періодом трансформацій та інновацій в українському мистецтві. В умовах політичних потрясінь, соціальних змін та технологічного прогресу митці шукали нові способи самовираження та переосмислювали межі традицій. Наша стаття заглиблюється у багатогранний розвиток мистецтва в Україні в цю епоху, виокремлюючи ключові тенденції, видатних митців та поєднання глобальних впливів з локальними наративами.

Однією з ключових тенденцій цього періоду став розквіт пленерного руху в Україні, який, у свою чергу, дав потужний поштовх розвитку мистецького життя в Запоріжжі на початку ХХІ століття.

Художні пленери, започатковані в Запоріжжі, мають яскраву історичну спрямованість, безперервну тематичну траєкторію, пов'язану з творчою інтерпретацією історичних подій, утвердженням стилістичних пошуків, що сприяють прогресу візуальної репрезентації.

Мистецькі пленери не лише надають платформу для художнього самовираження, але й сприяють формуванню почуття спільноти. Коли художники встановлюють свої мольберти на розі вулиці або в громадському парку, вони привертають увагу перехожих, яким цікаво спостерігати за творчим процесом. Така взаємодія долає розрив між митцями та широкою публікою, сприяючи глибшому розумінню мистецтва та породжуючи розмови про культурну ідентичність міста. Пленери створюють спільний досвід та об'єднують художників і глядачів у любові до міських та природних ландшафтів Запоріжжя, створюючи відчуття приналежності до мистецької спільноти міста.

Пленери «Хортиця крізь віки» та «Запорізький пейзаж», започатковані у Запоріжжі, відіграють важливу роль у фіксації та збереженні унікальної історичної, культурної та архітектурної спадщини міського середовища та острова Хортиця. Створюючи роботи, натхненні знаковими пам'ятками, історичними районами чи подіями, художники роблять свій внесок у документування історії

міста та острова. Учасники пленеру створюють візуальний запис, який інкапсулює дух Запоріжжя та історичних місць у певний момент часу, гарантуючи, що їхня історія та спадщина не будуть втрачені, а будуть прославлені через мистецтво.

Аналіз попередніх досліджень. Вступні статті мистецтвознавиці та кураторки проекту «Запорізький пейзаж» О. Дворної до каталогів мистецького проекту привернули увагу до розмаїття жанрів і стилів, які присутні в роботах проекту (Дворна, 2016; Дворна, 2017; Дворна, 2018). Ці статті проливають світло на розмаїття художніх висловлювань і творчих форм, представлених у колекції, демонструючи багатий гобелен мистецького розмаїття проекту. Мистецтвознавиця О. Алексеєва у своїх статтях заглибилася в тонкощі творчого шляху, який пройшли учасники пленеру «Хортиця крізь віки» (Алексеєва, 2008; Алексеєва 2012). Крім того, вона підкреслила ключову роль, яку пленер відіграє у формуванні та збагаченні активної мистецької спільноти Запоріжжя, а також ширшого мистецького ландшафту України.

Г. Лисенко досліджувала особливості пленерів «Хортиця крізь віки» та «Запорізький пейзаж», що включало аналіз творчих методів, джерел натхнення та способів вираження, які використовували учасники, що дозволило глибше зрозуміти мистецькі процеси, до яких вони були залучені, а також значення цих мистецьких подій для художнього життя Запоріжжя (Лисенко, 2019).

У фокусі наукових інтересів О. Авраменко – дослідження викликів, пов'язаних із збереженням традицій, а також еволюції українського пленерного руху (Авраменко, 2010).

О. Чурсін є автором кількох наукових публікацій, в яких узагальнено сучасний стан пленерної практики в Україні, а також детально розглянуто історію художніх пленерів в Україні, досліджено різні способи їх класифікації та визначено певні стилістичні тенденції, що визначають пленерну діяльність в українському мистецтві (Чурсін, 2013; Чурсін, 2014).

Молодий львівський дослідник А. Жук у своїх статтях наводив систематизацію та класифікацію основних художніх пленерів України кінця ХХ – початку ХХІ століття, досліджував традиції та інновації в українському пленерному русі, висвітлював сучасний стан та особливості розвитку пленерного руху в Україні (Жук, 2019; Жук, 2020).

Онлайн-сфера також охоплює різноманітні інтернет-ресурси, які заглиблюються в мистецьке життя запорізьких мистецьких проєктів та окремих митців. Ці онлайн-платформи діляться зображеннями робіт, мистецьким процесом, що стоїть за ними, та публікують відгуки на виставки, проводять інтерв'ю як з учасниками, так і з спостерігачами тощо.

Мета статті. Стаття спрямована на досягнення різних цілей через дослідження запорізьких пленерів. В сукупності вони сприяють ширшому розумінню та оцінці мистецького ландшафту країни. Ось деякі з ключових цілей цієї статті:

Популяризація та збереження мистецтва. Запорізькі пленери відбуваються у мальовничих та історично значущих місцях. Висвітлюючи ці події, наше дослідження сприяє поширенню та збереженню багатой мистецької, культурної та історичної спадщини Запоріжжя. Ці зусилля можуть призвести до більшого визнання та розуміння історії, традицій та важливості збереження природної пишноти краю.

Мистецькі дослідження та творчість. Стаття про художні пленери допомагає заглибитися у творчі процеси художників під час роботи на відкритому повітрі. Вона пропонує читачам уявлення про методи, техніки, випробування та мотивації, які спонукають художників втілювати сутність запорізьких краєвидів у своїх творах, а також висвітлює стилістичне і жанрове розмаїття творчих здобутків митців.

Мистецька освіта та виховання поціновувачів мистецтва. Ознайомлення читачів з художніми техніками, жанрами та історією запорізьких пленерів може розширити їхнє художнє сприйняття мистецтва. Це, в свою чергу, може призвести до більш поінформованого та заглибленого розуміння мистецтва.

Результати дослідження та їх обговорення. Запоріжжя, розташоване на півдні України, є містом, яке вирізняється кількома унікальними аспектами, що формують його особливий характер. Місто – це плавильний котел історії та культури, що постійно розвиваються та переосмислюють себе. Запоріжжя тісно пов'язане з островом Хортиця, найбільшим островом на Дніпрі, який має величезне значення в українській історії,

культури та фольклорі. Будучи природною фортецею для запорізьких козаків, острів став свідком багатовікових культурних взаємодій і трансформацій. Розташований на острові Національний історико-культурний заповідник «Хортиця» зберігає козацькі артефакти, археологічні пам'ятки давніх часів, природні ландшафти тощо. Стратегічне розташування Запоріжжя на берегах Дніпра, однієї з найбільших річок Європи сприяло розвитку промисловості. Дніпровська гідроелектростанція, побудована в 1920-х роках ХХ століття, була однією з перших великих гідроелектростанцій в Україні. Присутність цієї вражаючої інженерної споруди сформувала ландшафт сучасного міста та сприяла його розвитку як промислового та технологічного центру. Ці процеси призвели до стрімкого збільшення населення в першій половині ХХ століття, що в свою чергу дало поштовх до розвитку освітніх та культурно-мистецьких інституцій.

Важливо зазначити, що розвиток культури і мистецтва в Запоріжжі у другій половині ХХ століття перебував під значним впливом політичних та ідеологічних чинників, особливо за радянських часів. Після здобуття Україною незалежності культурний-мистецький ландшафт міста суттєво змінився, що дозволило розширити діапазон художнього самовираження. В кінці ХХ століття Запоріжжя пережило значний розвиток культури та мистецтва, неабиякою мірою під впливом соціального, політичного та історичного контексту того часу. На цьому ґрунті, в руслі загальних тенденцій трансформації українського мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ століття розвивалося і мистецьке середовище Запоріжжя.

Одним з визначних художніх явищ мистецької сцени Запоріжжя початку ХХІ століття став Всеукраїнський пленер «Хортиця крізь віки». Його початок у 2003 році став переломним моментом, що ознаменував новий старт мистецької сцени Запоріжжя після складного для творчої спільноти періоду 1990-х років ХХ століття. Ініціатором пленеру стала Заслужений художник України І. Гресик, яка очолювала Запорізьку організацію Національної спілки художників України.

Хортиця має величезне значення в українській історії, культурі та фольклорі. Будучи природною фортецею для запорізьких козаків, острів став свідком багатовікових взаємодій і трансформацій. Пленер «Хортиця крізь віки» спирається на це історичне минуле, пропонуючи художникам можливість зануритися в археологічні пам'ятки, пишні ландшафти, міфологічні наративи та відродити історичний жанр в образотворчому мистецтві.

О. Алексеева у вступній статті до каталогу пленеру зазначала: «Моделювання національного стилю є найбільш актуальною проблемою сучасного мистецького життя в Україні. Відчуття розірваності національної історії, притаманне світосприйняттю української інтелігенції, висуває історичний жанр як один із головних чинників національного культурного відродження. Ідея поєднання пленерної практики з завданням розвитку історичного жанру, яка спочатку, можливо, здавалась сумнівною, насправді виявилась плідною і органічною в сучасному контексті» (Алексеева, 2008: 4).

Розглядаючи коло художників-учасників пленерів різних років стає очевидним, що ця подія перетворилася на згуртовану платформу, яка об'єднує як видатних художників, так і творчу молодь України.

Серед учасників пленерів на Хортиці виділяються такі видатні мистецькі особистості: Народні художники України В. Пати́к (Львів), В. Шендель (Донецьк); Заслужені художники України О. Поляков (Донецьк), В. Гонтаров (Харків), І. Фізер (Черкаси), І. Гресик (Запоріжжя), О. Демиденко (Запоріжжя), Т. Данилич (Ужгород), Б. Ткачик (Тернопіль), П. Фелдеші (Мукачево), М. Довгань (Тульчин); Заслужені діячі мистецтва України В. Форостецький (Запоріжжя), В. Клименко (Черкаси), Ф. Гуменюк, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка (Київ).

Спільна праця художників з багатим мистецьким досвідом та тих, хто тільки починає свій творчий шлях залишає незабутнє враження та надихає на нові пошуки і починання. Таке зближення різних мистецьких досвідів і рівнів майстерності підкреслює глибокий вплив запорізьких пленерів як об'єднуючої сили, що сприяє створенню середовища, в якому обмін ідеями, техніками, творчими методами та культурними перспективами збагачує колективний творчий досвід. Ця тенденція спостерігається протягом усього часу проведення пленерів на Хортиці.

За час свого існування запорізькі пленери набули значущості на національному рівні та отримали міжнародне визнання, про що свідчить участь у них мистців, що походять не лише з України, але й охоплюють усю світову мистецьку панораму. Це такі художники як: Любомир Храбчак (Собінов, Словаччина), Нежі́б Рокбані (Монастір, Туніс), Імед Рокбані (Монастір, Туніс), Пілюзі́на Ні́на (Мінськ, Білорусь), Ері́к Гало (Банська Бистри́ца, Словаччина), Бенкун Соу Клеменс (Гунзан, Корея), Колева Сніжана (Брюсель, Бельгія), Поллаг Петер (Братислава, Словаччина) та інші.

Однією з визначних особливостей пленеру «Хортиця крізь віки» є його тематичне, стилістичне та жанрове розмаїття. Художники, які беруть участь у заході, заохочуються досліджувати широкий спектр тем, включаючи історичні реконструкції, народні традиції, природну красу та складну взаємодію між людською цивілізацією та навколишнім середовищем. Цьому сприяють різноманітні культурні заходи: екскурсії, поїздки, культурно-мистецькі програми, спілкування в колі однодумців тощо. В різні роки мистці відвідували окрім Хортиці ще й інші локації серед яких: Історико-культурний комплекс «700-річний Запорізький Дуб», Національний історико-археологічний заповідник «Кам'яна могила», Василівський історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова», а також промислові об'єкти Запоріжжя. А проведення XI пленеру «Хортиця крізь віки» (2013) стало виїзним – окрім історичних місць Запоріжжя художники відвідали ще й Крим.

Краса природи завжди була непереборним джерелом натхнення для митців, породжуючи безліч мистецьких виразів, що відображають її сутність. Пленер «Хортиця крізь віки» є свідченням цього явища, демонструючи різноманітні види образотворчого мистецтва, що розвивалися з плином часу для інтерпретації мальовничих пейзажів Хортиці та багатьох інших історичних місць. Ця подія не лише вшановує величну красу української землі, а й висвітлює різноманітні види образотворчого мистецтва, які зробили свій внесок у його зображення.

Живопис, наріжний камінь образотворчого мистецтва, займає центральне місце на пленері «Хортиця крізь віки». Художники відображають на своїх полотнах взаємодію світла і тіні, яскраву природу та величні ландшафти, створюють роботи у жанрах портрету, натюрморту, історичного та батального жанру тощо.

Методологія створення робіт різноманітна – окремі мистці працюють на відкритому повітрі етюдним способом, надихаючись безпосередніми враженнями від переливчастого, швидкоплинного стану природи. Інші художники створюють роботи в майстернях, після роздумів і переосмислення вражень та емоцій.

Від яскравих мазків імпресіонізму до емоційних викривлень експресіонізму, від історичної точності реалізму до умовно-стилістичних фігуративних композицій та абстракції – кожен мазок пензля фіксує щоразу іншу перспективу мінливої краси Хортиці та Запоріжжя та розсуває межі сучасного мистецтва.

У царині художньої графіки острів Хортиця знайшов своїх оповідачів, в чиїх роботах яскраво

звучить відлуння минулого, гарантуючи, що його історія залишиться живою і доступною для наступних поколінь. Художня графіка охоплює низку технік, які передбачають створення візуальних образів за допомогою таких процесів як малюнок, ліногравюра, офорт, акварель, комп'ютерна графіка тощо. Тонкі лінії та перехресні штрихування, використані в графічних роботах, створюють відчуття глибини, а контраст між світлом і тінню підкреслює вагу історичних подій та споруд острова. Ці методи дозволяють художникам маніпулювати лініями, текстурами та відтінками, щоб передати складні деталі та викликати певні емоції.

Ліногравюра, відома своєю точністю і різким контрастом, була улюбленою технікою Народного художника України В. Шенделя. Малювання пером і тушшю характерні для творчості О. Смородіна, який працював також в техніці офорту, В. Шингура та інших мистців. В техніці акварелі працювали: Заслужений художник України І. Гре-сик, Заслужений художник України П. Фелдеші, Н. Близнякова, А. Кіргеев, О. Кіргеева та багато інших художників. У техніці комп'ютерної графіки працювала Л. Клімова. Таке розмаїття графічних технік не лише демонструє широту мистецьких талантів в Україні, а й сприяє створенню унікальних робіт, які поєднали сучасну творчість з історичною тематикою.

Пленер «Хортиця крізь віки» демонструє, що мистецтво не обмежується традиційними засобами. Декоративно-прикладне мистецтво заявляє про себе через вигадливу кераміку, батик, декоративний розпис, витинанку, різьблення по дереву. Ці ремесла не лише віддають шану природній красі острова, але й наповнюють її дотиком людської творчості, перетворюючи повсякденні предмети на витвори мистецтва.

Скульптори-керамісти О. Шкаліков, О. Вільчинський, В. Хижинський, М. Галенко, та інші, натхненні природними формами та історичним значенням острова, увічнюють культурну спадщину Хортиці та духи її минулих мешканців. Тривимірні репрезентації пропонують тактильний і відчутний зв'язок з історією острова, запрошуючи відвідувачів долучитися до мистецтва на фізичному рівні.

З розвитком технологій розширювалися і інструменти, доступні для митців. Фотографи, які беруть участь у заході, використовують свої об'єктиви, щоб зафіксувати моменти де сходяться історія та майбутнє острова Хортиці та інших історичних місць України. Величні ландшафти, гра світла на воді, танець трав на вітрі, вирази обличчя, хто блукає стежками заповідних місць – все це

знаходить своє місце в кадрах фотографів Б. Дворного, І. Лаврова, Л. Цупера та інших, зупиняючи час у виразних знімках, що викликають спогади.

Пленеру «Хортиця крізь віки», який відбувся в Запоріжжя протягом 2003 – 2020 років вдалося переплести мистецтво та історію через застосування різних видів та технік образотворчого мистецтва. Отримані роботи, які залишаються у зібранні Запорізької організації Національної спілки художників України слугують візуальними літописами, що оспівують історичне значення острова та пропонують глядачам захоплюючу подорож у часі. Вправно поєднуючи традиційні техніки з сучасними поглядами, мистці демонструють непереборну силу мистецтва у відображенні та передачі суті історії певного місця.

Молодий мистецький проект «Запорізький пейзаж» був започаткований в Запоріжжі у 2016 році. Особливістю цього проекту стало те, що він був організований Запорізьким обласним художнім музеєм, що підкреслює його інституційну підтримку. Кураторка проекту, мистецтвознавиця О. Дворна зазначала: «У творчості місцевих художників запорізький пейзаж займає значне місце, зважаючи на історичну роль нашого міста, як колицьки запорозького козацтва, як первістка електрифікації та індустріалізації. Дніпрогес та металургійні заводи, побудовані в тридцять роки минулого століття стали основою сучасної промисловості, а частково втілений у життя конструктивістський проект Соцміста архітекторів-новаторів братів Весніних викликав значний інтерес на Всесвітній виставці архітектури в 1939 році. Історію розвитку та своєрідну ауру міста в різні часи відтворювали на своїх полотнах відомі запорізькі художники – Володимир Коробов, Георгій Колосовський, Євген Чуйков, Михайло Акіншин, Валентин Ступін, Григорій Соколенко, Віктор Герцено, Олексій Якушенко» (Дворна, 2016: 6). Однак наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття спостерігався помітний спад ентузіазму художників до зображення міських пейзажів, що і стало головною мотивацією створення цього проекту.

Наразі мистецький проект «Запорізький пейзаж» відроджує стиль міської панорами Запоріжжя. Ця ініціатива гармонійно об'єднала таланти живописців, графіків та фотографів з різних регіонів України. Серед учасників пленеру були як визнані українські мистецькі світила, так і таланти-початківці. Мандруючи різноманітними локаціями міста – островом Хортицею, галасливим промисловим сектором, історичними та сучасними районами Запоріжжя – кожен відкривав для себе захоплюючі краєвиди чи мотиви, які пробуджували творчі

імпульси, роблячи цей досвід по-справжньому збагачуючим та надихаючим.

Роботи харківського художника В. Ковтуна, такі як «На проспекті Соборному» (2016) та «Біологічний факультет Запорізького національного університету» (2016), майстерно передають складні деталі архітектурних ландшафтів. Вправне використання кольору та гра сонячного світла вдихають життя в ці сцени, майстерно передаючи багатогранну природу самої архітектури. Так само і роботи запорізької художниці Наталії Дерев'яно, зокрема: «По дорозі на роботу. Вулиця Південно-українська» (2018) та «Весна на вулиці Жуковського» (2018), демонструють подібний підхід. Завдяки своїй майстерності мисткиня переносить глядачів у зображене середовище, де вони можуть відчутти атмосферу вулиць. Маніпуляції з кольором і світлом надають роботам яскравого відчуття реалістичності, дозволяючи глядачеві відчутти динамічну сутність цих урбаністичних середовищ.

Особливий підхід до зображення урбаністичних пейзажів, що поєднує елементи історії та сучасності, притаманний роботі Д. Разіна «Запоріжжя. Проспект» (2011), де враження переважають над реалізмом. Робота А. Славгородської «Вулиця Грязнова» (2012) також виконана в імпресіоністичному стилі, ефектно поєднуючи минуле і сучасне в зображенні міського простору. Тим часом роботи К. Гончаренко «Будинок біля синагоги» (2017) та Є. Понагайби «Старий Олександрівськ» (2017) продовжують цю тенденцію, передаючи сутність міського середовища крізь призму, що поєднує історичну глибину з сучасною безпосередністю. Ці, та інші художники спільно використовують техніку, яка не лише демонструє фізичні аспекти міського середовища, але й фіксує еволюцію духу цих просторів у часі.

Вшанування архітектурної спадщини німців-менонітів, знайшло своє вираження в художніх творах Л. Миленької «Замок Вальмана» (2016) та С. Міхно «Запоріжжя. Колонія Розенталь» (2016). Ці роботи слугують яскравим відображенням глибокого впливу менонітської архітектурної спадщини на уяву цих художників. У «Замку Вальмана» Л. Миленька майстерно передає суть архітектурної естетики, наповнюючи свою роботу відчуттям історичної тяглості та культурного резонансу. Так само і в роботі С. Міхно «Запоріжжя. Колонія Розенталь» майстерно переносить складні деталі та характерні риси німецьких менонітських споруд у сучасний контекст, розкриваючи гармонійну взаємодію між традицією та сучасністю.

Художня сутність історичних вулиць старовинного Олександрівська – одного з історичних райо-

нів Запоріжжя, оживає через візуальні образи у акварельних творах І. Гресик «Запоріжжя. Вулиця Покровська, 16» (2016) та О. Клочко «Стара електростанція в Запоріжжі» (2017). Робота запорізького художника Ю. Калашникова «Дощ, що вислизнув з простору» (2017) в унікальній графічній манері передає ліричну стихію цих вулиць. Разом ці роботи представляють яскраве зображення камерно-ліричних мотивів, що визначають історичну сутність вулиць старого Олександрівська.

Деякі автори обирають нетрадиційні перспективи та точки зору, даючи глядачам можливість поглянути на відому архітектурну тему з новаторської позиції. Це яскраво простежується у творі В. Пітлик «Театральний простір» (2018) та К. Гончаренко «Спілка художників» (2017). У цих роботах художниці вводять несподівані ракурси, які дають змогу глядачам по-новому поглянути на знайомі архітектурні мотиви.

Прагнення донести до глядача відчуття козацької доби простежується в яскраво автентичних творах, в яких оживає сутність тієї епохи: М. Довганя «Напоготові. Етюд» (2016), В. Красьохи «Весна на Хортиці» (2018), А. Кіргеева «Козаки в дорозі» (2017). Ці твори ілюструють прагнення передати дух козацької доби через мальовничість та реалістичність зображень. Роботи не лише візуально переносять нас у той історичний період, але й залучають до наративу, який резонує з динамічною та яскравою сутністю козацької доби.

Роботи Н. Волянюк «Вечір» (2017), А. Прокоф'євої «Проспект Соборний» (2017), А. Федосєєнка «Музей» (2017) та Олега Винника-Штепи «Запоріжжя, на проспекті Соборному» (2016) вирізняються яскраво-експресивною манерою письма. Умовність подачі зображень підсилює образність міського пейзажу, дозволяючи поєднати реалізм та художню інтерпретацію. У кожній роботі художники майстерно використовують виразну передачу кольору, що створює багатий і динамічний візуальний досвід, який передає енергію та атмосферу зображених міських сцен.

Художники досліджують концепцію індустріального ландшафту, використовуючи різноманітні художні техніки і засоби. Наприклад, роботи О. Хар'якової «У мартенівському цеху "Запоріжсталі"» (2017) та А. Булгакової «Зникаючий краєвид» (2016) та інших мистців створені в техніці живопису. Тема індустріального ландшафту також виражена за допомогою графіки, як у роботах О. Смородіна «Запорізький лівий берег» (2016) та О. Хмель «Запоріжжя індустріальне» (2016). За допомогою цих різних творчих підходів художники майстерно заглиблюються в сутність інду-

стріального середовища, пропонуючи глядачам багатогранне розуміння теми.

Деякі митці везуть на пленери роботи, натхненні рідним краєм, а повертаються із зображенням запорізьких краєвидів, як, наприклад, А. Кравченко «Седнів. Ранковий туман» (2014), Г. Кравченко «Осінь в Одесі» (2016), В. Чурсіна «Цибуля» (2008), В. Ганоцький «Осіньне мереживо» (2017). Цей процес свідчить про мистецький обмін, закладений у практику пленеру. Цей обмін ініціює інтенсивний мистецький діалог, який резонує не лише між самими творцями, але й між різними містами та регіонами, що беруть участь у ньому. Це явище слугує каналом для зміцнення культурних зв'язків, впливаючи енергію в мистецький рух і загалом у творче середовище. Крім того, це сприяє поповненню колекції художнього музею завдяки включенню до неї творів видатних українських майстрів. Таке поєднання різних поглядів з різних регіонів збагачує культурне полотно і ще більше підвищує значення цих творів мистецтва.

Незважаючи на свою відносну молодість, мистецький проект «Запорізький пейзаж» є значущою і впливовою подією як на регіональному, так і на національному рівнях. Ця ініціатива слугує об'єднуючою силою, залучаючи художників з різних куточків України.

За результатами пленерів складаються та публікуються вичерпні каталоги, що відображають суть мистецьких колаборацій. Очевидно, що головна мета цих пленерів була блискуче досягнута. За 2016–2018 роки проведення пленеру колекція Запорізького обласного художнього музею збагатилася більш ніж 150 новими творами.

В епоху, що характеризується швидкими та трансформаційними змінами в архітектурному обличчі міста, вкрай важливо зберегти мистецьку сутність, яка фіксує в собі різні періоди історичної еволюції. Ця відповідальність підкреслює важливість внеску митців у збереження багатогранної художньої репрезентації міста.

Висновки. Таким чином, запорізькі пленери «Хортиця крізь віки» та «Запорізький пейзаж» є важливими складовими мистецької сцени Запоріжжя, ілюструючи їхній глибокий вплив на культурну та мистецьку еволюцію регіону. Завдяки цим ініціативам художники та ентузіасти охопили унікальне поєднання природи, архітектури, історії та творчості, сприяючи глибшому зв'язку з місцевим ландшафтом та його багатою спадщиною.

Ці пленери не лише надали художникам можливість відобразити піднесену красу острова Хортиця, природних ландшафтів, історичних куточків Запоріжжя, промислових локацій, але й сприяли динамічному діалогу між традиціями та інноваціями. Повертаючись до історичних тем та переосмислюючи їх через сучасні мистецькі об'єкти, ці події відродили інтерес до місцевої історії та активізували мистецький дискурс. Крім того, пленери сприяли формуванню живого почуття спільноти серед художників, заохочуючи до співпраці, наставництва та обміну ідеями. Співпраця, що виникла під час цих заходів, каталізувала перехресне запилення стилів і технік, сприяючи урізноманітненню та збагаченню мистецької палітри Запоріжжя.

Значення проектів «Хортиця крізь віки» та «Запорізький пейзаж» виходить за межі полотен, оскільки вони стали інструментом формування культурної ідентичності Запоріжжя. Пропагуючи симбіоз мистецтва та довкілля, ці ініціативи підкреслили важливість збереження та плекання природних та історичних скарбів регіону.

У ширшому контексті ці пленери підкреслюють здатність мистецтва долати часові межі та слугують позачасовим свідченням еволюції нарративу Запоріжжя. Оскільки ці події продовжують надихати як досвідчених художників, так і нові таланти, вони підтверджують незмінну роль пленерів у формуванні мистецької душі міста, поєднуючи минуле з сьогоденням і прокладаючи шлях до натхненного майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. Енвайронментальний простір художніх пленерів: Досвід проектів ХХІ століття, проведених під егідою ІПСМ НАМ України з акцентом на пленері «Вігер». *Сучасне мистецтво*. 2010. Вип. 7. С. 7–28.
2. Другий Всеукраїнський мистецький пленер «Хортиця крізь віки – 2004». Художній каталог. Запоріжжя, 2004. 74 с.: іл.
3. Жук А. Мистецькі пленери на межі ХХ–ХХІ століть до сьогодення та участь у них львівських художників. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2020. Вип. 16(2). С. 140–146. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2020_16\(2\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2020_16(2)_19) (дата звернення: 20.08.2023).
4. Жук А. О. Стан та особливості розвитку пленерного руху в Україні на сучасному етапі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Мистецтвознавство*. 2019. № 2. С. 175–182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUm_2019_2_26 (дата звернення: 29.08.2023).
5. Жук А. Традиція та інновація в українському пленерному русі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 30(1). С. 110–115. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_30\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_30(1)_19) (дата звернення: 20.08.2023).

6. Запорізький пейзаж – 2016. Каталог пленеру. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2016. 80 с.: іл.
7. Запорізький пейзаж – 2017. Каталог пленеру. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2017. 76 с.: іл.
8. Запорізький пейзаж – 2018. Каталог пленеру. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2018. 32 с.: іл.
9. Лисенко Г.О. Запорізькі пленери. Мистецький проект «Запорізький пейзаж». *Всеукраїнська наукова конференція професорсько-викладацького складу і студентів ХДАДМ за підсумками роботи 2018/2019 навчального року*. Збірник статей. 25 травня 2019 р., ХДАДМ. Харків, 2019. С. 21–23.
10. Лисенко Г.О. Мистецькі пленери Запоріжжя. «Хортиця крізь віки». *Шості Платонівські читання*. Тези доповідей Міжнародної наукової конференції. Київ, 2019. С. 96–97.
11. Перший Всеукраїнський пленер «Хортиця крізь віки – 2003». Художній каталог. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2003. 76 с.: іл.
12. Серeda В. Позитивні штрихи й новації XIV мистецького пленеру. URL: <https://pilipyurik.com/knigi-online/62-news/767-khortitsya-kriz-viki-2018> (дата звернення: 20.08.2023).
13. Третій Всеукраїнський пленер «Хортиця крізь віки – 2005». URL: <https://www.artgallery.zp.ua/v/plener/plener+2005/> (дата звернення: 20.08.2023).
14. Чурсін О. В. Пленерний рух в Україні на сучасному етапі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2014. № 3. С. 249–253.
15. Чурсін О. В. Сучасні мистецькі пленери: особливості та тенденції розвитку. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2013. Вип. 2. С. 141–144.
16. IV Всеукраїнський мистецький пленер «Хортиця крізь віки – 2006». Художній каталог. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2006. 76 с.: іл.
17. VI Всеукраїнський мистецький пленер «Хортиця крізь віки – 2008». Художній каталог. Запоріжжя, 2008. Каталог пленеру. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2008. 80 с.: іл.
18. VIII Всеукраїнський мистецький пленер «Хортиця крізь віки – 2010». Художній каталог. Запоріжжя, 2010. Каталог пленеру. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2010. 84 с.: іл.
19. IX Міжнародний мистецький пленер «Хортиця крізь віки – 2011». Художній каталог. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2011. 86 с.: іл.
20. X Міжнародний мистецький пленер «Хортиця крізь віки – 2012». Художній каталог. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2012. 84 с.: іл.
21. XI Міжнародний мистецький пленер «Хортиця крізь віки – 2013». Художній каталог. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2013. 48 с.: іл.
22. XII Міжнародний мистецький пленер «Хортиця крізь віки – 2015». Художній каталог. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2015. 78 с.: іл.
23. XIII Всеукраїнський мистецький пленер «Хортиця крізь віки – 2016». Художній каталог. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2016. 72 с.: іл.
24. XV Всеукраїнський пленер «Хортиця крізь віки – 2020». Художній каталог. Запоріжжя: ПРИВОЗ ПРИНТ, 2020. 104 с.: іл.

REFERENCES

1. Avramenko, O. (2010). *Environnementalniy prostor khudozhnikh pleneriv: Dosvid proektiv XXI stolittia, provedenykh pid ehidoiu IPSM NAM Ukrainy z aktsentom na pleneri «Viter»* [The environments of art plein airs: Experience of the XXI century projects held under the auspices of the IPSM of the NAM of Ukraine with a focus on the plein air «Wind»]. *Suchasne mystetstvo* [Contemporary art]. Vol. 7. pp. 7–28. [in Ukrainian].
2. Druhyi vseukrainskyi mystetskyi plener «Khortytsia kriz viky– 2004» (2004). [The Second All-Ukrainian Art Plein Air «Khortytsia through the Ages – 2004»]. *Khudozhnii kataloh* [Art catalogue]. Zaporizhzhia. [in Ukrainian].
3. Zhuk, A. (2020). *Mystetski plenery na mezhi XX–XXI stolit do sohodennia ta uchast u nykh lvivskykh khudozhnykiv* [Art plein airs at the turn of the twentieth and twenty-first centuries to the present and the participation of Lviv artists in them]. *Khudozhnia kultura. Aktualni problemy* [Artistic culture. Actual problems]. vol. 16(2). pp. 140–146. Available at: ([http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2020_16\(2\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/khud_kult_2020_16(2)_19)) [in Ukrainian]. (accessed 20.08.2023).
4. Zhuk, A. O. (2019) *Stan ta osoblyvosti rozvytku plenernoho rukhu v Ukraini na suchasnomu etapi* [The state and peculiarities of the development of the plein air movement in Ukraine at the present stage]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya: Mystetstvoznnavstvo* [Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. Series: Art History], no 2, pp. 175–182. Available at: (http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUm_2019_2_26) [in Ukrainian]. (accessed 29.08.2023).
5. Zhuk, A. (2020) *Tradyttsiia ta innovatsiia v ukrainskomu plenernomu rusi* [Tradition and innovation in the Ukrainian plein air movement]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* [Topical issues of the humanities]. Vol. 30(1), pp. 110–115. Available at: ([http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_30\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_30(1)_19)) [in Ukrainian]. (accessed 20.08.2023).
6. Zaporizkyi peizazh – 2016 (2016) *Kataloh pleneru* [Catalogue of the plein air]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
7. Zaporizkyi peizazh – 2017 (2017) *Kataloh pleneru* [Catalogue of the plein air]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
8. Zaporizkyi peizazh – 2018 (2018) *Kataloh pleneru* [Catalogue of the plein air]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].

9. Lysenko, H.O. (2019) Zaporizki plenery. Mystetskyi proekt «Zaporizkyi peizazh» [Zaporizhzhia plein airs. Art project «Zaporizhzhia landscape»]. Proceedings of the Vseukrainska naukova konferentsiia profesorsko-vykladatskoho skladu i studentiv KhDADM za pidsumkamy roboty 2018/2019 navchalnoho roku (Ukraine, Kharkiv, May 25 2019), Kharkiv: Kharkivska derzhavna akademiia dyzainu ta mystetstv. pp. 21-23. [in Ukrainian].
10. Lysenko, H.O. (2019) Mystetski plenery Zaporizhzhia. «Khortytsia kriz viky» [Art plein airs of Zaporizhzhia. «Khortytsia through the ages»]. Proceedings of the Shosti Platonivski chytannia (Ukraine, Kyiv, 2019), Kyiv, pp. 96–97. [in Ukrainian].
11. Pershyi Vseukrainskyi plener «Khortytsia kriz viky – 2003» (2003). [The first All-Ukrainian plein air «Khortytsia through the ages – 2003»]. *Khudozhnii katalog* [Art catalogue]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
12. Sereda, V. (2018)pozytyvni shtrykhy y novatsii XIV mystetskoho pleneru [Positive touches and innovations of the XIV Art Plein Air]. Available at: (<https://pilipyurik.com/knigi-online/62-news/767-khortitsya-kriz-viki-2018>) [in Ukrainian]. (accessed 20.08.2023).
13. Tretii Vseukrainskyi plener «Khortytsia kriz viky – 2005» (2005) [The Third All-Ukrainian Plein Air «Khortytsia through the Ages – 2005»]. Available at: (<https://www.artgallery.zp.ua/v/plener/plener+2005/>) [in Ukrainian]. (accessed 20.08.2023).
14. Chursin, O. V. (2014) Plenernyi rukh v Ukraini na suchasnomu etapi [Plein air movement in Ukraine at the present stage]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv* [Bulletin of the National Academy of Management Personnel of Culture and Arts]. no 3. pp. 249–253. [in Ukrainian].
15. Chursin, O. V. (2013) Suchasni mystetski plenery: osoblyvosti ta tendentsii rozvytku [Modern art plein airs: features and trends of development]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv* [Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts]. Vol. 2. pp. 141–144. [in Ukrainian].
16. IV Vseukrainskyi mystetskyi plener «Khortytsia kriz viky – 2006» (2006) [IV All-Ukrainian art plein air «Khortytsia through the ages – 2006»]. *Khudozhnii katalog* [Art catalogue]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
17. VI Vseukrainskyi mystetskyi plener «Khortytsia kriz viky – 2008» (2008) [VI All-Ukrainian art plein air «Khortytsia through the ages – 2008»]. *Khudozhnii katalog* [Art catalogue]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
18. VIII Vseukrainskyi mystetskyi plener «Khortytsia kriz viky – 2010» (2010) [VIII All-Ukrainian art plein air «Khortytsia through the ages – 2010»]. *Khudozhnii katalog* [Art catalogue]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
19. IX Mizhnarodnyi mystetskyi plener “Khortytsia kriz viky — 2011” (2011) [IX International art plein air "Khortytsia through the ages — 2011"]. *Khudozhnii katalog* [Art catalogue]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
20. X Mizhnarodnyi mystetskyi plener «Khortytsia kriz viky – 2012» (2012) [X International art plein air «Khortytsia through the ages – 2012»]. *Khudozhnii katalog* [Art catalogue]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
21. XI Mizhnarodnyi mystetskyi plener «Khortytsia kriz viky – 2013» (2013) [XI International art plein air «Khortytsia through the ages – 2013»]. *Khudozhnii katalog* [Art catalogue]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
22. XII Mizhnarodnyi mystetskyi plener «Khortytsia kriz viky – 2015» (2015) [XII International art plein air «Khortytsia through the ages – 2015»]. *Khudozhnii katalog* [Art catalogue]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
23. XIII Vseukrainskyi mystetskyi plener «Khortytsia kriz viky – 2016» (2016) [XIII All-Ukrainian art plein air «Khortytsia through the ages – 2016»]. *Khudozhnii katalog* [Art catalogue]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].
24. XV Vseukrainskyi mystetskyi plener «Khortytsia kriz viky – 2020» (2020) [XV All-Ukrainian art plein air «Khortytsia through the ages – 2020»]. *Khudozhnii katalog* [Art catalogue]. Zaporizhzhia: PRYVOZ PRYNT. [in Ukrainian].